

gradualibus, et recitatis quibusdam Canticis, Lectionibus, et Orationibus, quae legi possunt in Euchologio cum notis Goar pag. 187. et seqq. Et quia panem antea consecratum sumunt, vocant hoc officium Praesanctificatorum, sive ante consecratorum. Porro ad huius Missae antiquitatem quod spectat, diversi in diversa abeunt. Leo Allatius citata Dissertatione eam apostolicis temporibus accenset. Alii vero ut Cardinalis Bona, tempus contrahunt, ad aetatem scilicet Concilii Laodiceni. Denique huius Missae usum sensim obtinuisse coniiciunt ante tempora Concilii Trullani, cuius can. LII. diserta occurrit mentio.

VII. Confundunt nonnulli cum Praesanctificatis Missam, quam *Siccam*, sive *Nauticam* vocant; sed hallucinantur; nam in Missa Praesantificatorum verum Jesu Christi Corpus adest et sumitur, licet antea consecratum. At Missa sicca caret non solum consecratione, sed etiam sumptione Corporis Christi Domini, a privata quorumdam devotione introducta. Ordo huius Missae describitur a Prudentio Trecentiae Episcopo: describit etiam ordinem huius Missae Guillelmus Durandus in *Rationali Divinorum Officiorum* Lib. 4. cap. 1. n. 25. nec non liber Sacerdotalis cap. 34. Haec autem Missa nautica quoque dicebatur, quia ut ait Durandus Lib. 2. de *Ritibus Ecclesiae* cap. 4. in mari et fluminibus celebrari solebat, in quibus propter motum et agitationem fluctuum vix perfecta Missa peragi potest. Hanc Missam commendat Genebrardus in *Libro de Liturgia Apostolica* cap. 30. pro his qui mane integrae Missae interesse non possunt, pro navigantibus, pro infirmis, et quando defuncti post meridiem sepeliendi sunt. Improbant vero hanc Missam Siccam Guillelmus Estius, *Orat. 13. Theologica; Laudemeterus, Lib. 1. de veteri Clerico, et Monacho* cap. 84; Sylvius, in *tertiam partem quaest. 83. art. 2. q. 2.* et alii. Porro de hac Missa sicca, sive nautica vide plura in Glossario Cangiano novissime edito, plerisque additionibus ornato, vide item Cl. P. Caietanum Maria Meratum, in suis ad *Gavantum Commentariis prolegomen.* num. 81.

VIII. *Missa Matutina*, seu *Matutinalis* vocabatur illa, quae celebribatur solemniter, vel post Primam aestate; vel hyeme post Tertiam: ideo autem dicebatur *Matutinalis* quod mane decantaretur, ut passim testantur Monasteriorum Benedictinorum tum editae, tum manuscripiae Consuetudines, Statuta Lanfranci, et Concordia Dunstani. *Missa Peregrinorum* erat pariter *Missa Matutinalis*, ita probabiliter denominata, quia pro communitate pauperum, et peregrinorum celebribatur, et oblata eis tribuebantur.

CAPUT IV.

De diebus aliturgicis, liturgicis, et polyturgicis.

I. Apud Graecos dies *Aliturgici* erant, et hodie item sunt omnes dies Quadragesimae, quibus Missa Praesanctificatorum utuntur, excepto Sabbato, Dominica, et die Annunciationis. Ecclesiae Mediolanensis sextas quasque ferias Quadragesimae sine Sacrificio transigit. Dies item Aliturgici olim erant feria sexta maioris hebdomadae, quae sola hodie in Ecclesia Latina Sacrificio caret, et Sabbatum Sanctum, qua die licet Missa nunc celebretur, ea tamen agi solebat in nocte Resurrectionis, ad quam spectat. Et hoc quidem Sabbatum omni officio vacabat. Venio nunc ad dies *Liturgicos*, quo nomine si privatam, et quotidiam celebrationem complectimur, extra controversiam est, semper licuisse quacumque die Sacrificium offerre, paucis dumtaxat exceptis. Testimonia veterum Patrum de usu quotidiano Sacrificii quaedam attuli supra, cum de Missis privatis agerem, quibus alia hic superaddam, ut privatae oblationis laudabilis consuetudo firmius stabiliatur. Tertullianus de *Jejunio* cap. 14. *Nobis certe omnis dies etiam vulgata consecratione celebratur.* Cyprianus epistola 54. ad Cornelium: *Episcopatus nostri, inquit, honor grandis, et gloria est pacem dedisse Martyribus, ut Sacerdotes, qui Sacrificia Dei quotidie celebramus, hostias Deo, et victimas praeparemus.* Basilium Magnum

quotidie sacris operatum scribit Amphilochius in eius vita: idemque Baronius de S. Ambrosio asseverat. Innocentius I. epistola ad Exuperium Episcopum Tolosanum, ideo a Sacerdotibus servandam pudicitiam docet, quia non praeterit dies, qua a Sacrificiis divinis vacent. Petrus Chrysologus Serm. 5. loquens de Christo: *Hic est vitulus, inquit, qui in epulum nostrum quotidie ac iugiter immolatur.* Gregorius Turonensis Lib. I. de Gloria Confessorum cap. 22. Calicem, et patenam vocat ministerium quotidianum. In veteri Missa edita ab Illyrico Sacerdos post communionem Deum orat, ne ad damnationem sibi proveniat, quod Corpus et Sanguinem Jesu Christi quotidie audet accipere. In antiquis usibus Monachorum feria secunda notatur Missa pro defunctis, feria tertia de S. Benedicto, sive de Sancto cuiusque Congregationis institutore, feria quarta pro familiaribus, feria quinta de Spiritu Sancto, feria sexta de Cruce, vel de Passione Domini, sabbato de S. Maria. Missam de Trinitate olim Cistercienses singulis diebus Dominicis cantabant post Primam.

II. Erant et alii dies in veteri Ecclesia, quos *Polyturgicalos* vocare libet, in quibus ab uno Sacerdote plures Missae dicebantur, sicut hodie fit in die Natalis Domini. Leonem III. septem, quandoque imo et novem Missas celebrasse ex Walafrido Strabone cap. 24. refert Baronius tom. 9. an. 846. Sunt et Conciliorum decreta ad hunc ritum pertinentia. S. Udalricum Episcopum Augustanum duas et tres Missas una die celebrasse scribit in eius vita Berno Augiensis. A S. Norberto duas quotidie actas, itemque a S. Alberto Monacho legimus apud Surium. De S. Libentio Bremensi Episcopo idem in sua Metropoli narrat Krantzus Lib. 4. cap. 11. Et haec quidem universim evincent licitam olim fuisse multiplicem eadem die celebrationem, non solum id aliqua exigente occasione, sed etiam libere, et ex sola Sacerdotis devotione. In Ecclesia autem Romana antiqua viguit consuetudo bis, vel ter offerendi Sacrificium in certis quibusdam festivitatibus, quas operae pretium duxi hic breviter recensere. Prima fuit dies Kalendarum Januarii ex

veteri Frontonis Kalendario ante annos nongentos conscripto, in qua duae Missae cantari solebant, una de octava Nativitatis, altera de S. Maria. Altera est dies Coenae Domini, in qua Episcopus tres Missas celebrabat, quarum prima erat pro reconciliatione Poenitentium, secunda pro confaciendo Chrismate, tertia de ipsa solemnitate, cum oratione, *Deus a quo et Iudas.* Hae tres Missae habentur in Ordine Gelasiano, in antiquo Codice Remensi, in Codice Noviomensi Sanctae Mariae, ac in Gellonensi. Tertia est vigilia Ascensionis Domini, in qua duplex Missa praescribitur, una de Feria, sive de Rogationibus, altera de ipsa vigilia, ut constat ex Kalendario Frontonis, et ex priscis Missalibus. Quarta tres dies ieiuniorum hebdomadae Pentecostes complectitur, in quibus asserit Micrologus cap. 58. duas Missas ab aliquibus suo tempore decantatas, unam de octava, sive de Festo Spiritus Sancti post Tertiam, alteram de ieiunio quatuor Temporum post Sextam. Multiplex item Sacrificium in natalitiis Sanctorum offerri consueverat, cum duorum, vel plurium eadem die festivitas agebatur, qua de causa in vetustis Sacramentorum libris duae Missae certis diebus notantur, ut die vigesima Januarii, una de S. Sebastiano, altera de S. Fabiano, die tertia Maii de Inventione S. Crucis, et de Sanctis Alexandro, Eventio, et Theodulo: die vigesima octava Iunii de S. Leone, et de vigilia Apostolorum. Erant et aliae causae multiplicationis Missarum de iisdem Sanctis, nimirum, cum eorum Reliquiae in diversis Ecclesiis conditae erant. Sic festo S. Felicitatis cum septem filiis die decima Iulii tres Missae assignantur in Kalendario Frontonis, quia in tribus diversis locis ipsorum corpora sepulta fuerunt, et ad singula concurrebat populus, et idem Sacerdos in singulis sacris operabatur. Tres quoque Missas singulare privilegio Nativitatis S. Joannis Baptiste tributas liquet ex libro Sacramentorum Pamelii, et ex aliis Codicibus, quos laudat Menardus in notis sui Sacramentarii pag. 169. Harum mentionem faciunt Alcuinus, cap. 30.; Amalarius, Lib. 3. cap. 28. et Lib. 4. cap. 40.; Hugo Victorinus, Lib.

3. de *Officiis Ecclesiasticis*, cap. 6.; et Baronius, in notis ad *Martyrologium die 24. Junii*. Berno quoque in vita S. Udalrici scribit eum in hoc festo bis sacrificasse, ut est, inquit, statutum. Duae item Missae leguntur in libro *Sacramentarii S. Gregorii apud Pamelium*, et in Codice Ratoldi apud Menardum pag. 32. pro die S. Joannis Evangelistae, primo mane, et in die, quarum meminit Amalarius Lib. 4. cap. 46., easque negligendas non esse ait Radulfus in fine libri *de Canonum observantia*. Postrema plurium Missarum celebrandarum causa fuit, cum Missa votiva pro aliqua necessitate, aut Missa defunctorum pro alicuius sepultura, aut commemoratione agenda erat. Porro de bac Missarum multiplicatione in eadem die legendi Mabillonius, *Praefatio ad saeculum secundum Benedictinum*; Christianus Lupus, in *Scholiis ad Alexandri II. decretum*, qui de hac re fusissime agit. Item Edmundus Martene, Libro primo *de antiquis Ecclesiae ritibus*, cap. 3. art. 3. num. 4. et 18.; Thomasinus, *de veteri et nova Ecclesiae disciplina* tom. 2. pag. 270. Haec autem Missarum multiplicitas in eodem die suspensa remanet, et solum illae tres permittuntur, quae in Nativitate Domini quolibet anno a singulis Sacerdotibus celebrantur.

CAPUT V.

De veteri concelebrandi Ritu.

I. Rem plane exploratam (1) aggredior a Liturgicis Scriptoribus egregie illustratam, ut unum et idem Sacrificium a Romano Pontifice, et ab Episcopis olim una cum Episcopis aliis, et Presbyteris conficeretur, et hic item eiusdem Sacrificii participes fierent. Solemne id fuisse in utraque Ecclesia, Graeca, et Latina. Res ipsa probatur antiquorum canonum, et Patrum testimoniis. Constitutiones Apostolicae Lib. 8. Episcopum describunt sacris operantem, cum Presbyteris circumstanti-

(1) Georgi, *Liturgia Romani Pontificis*, tom. 3. caput I.

bus, simulque offerentibus, et communicantibus. Idem non minus evidenter colligere est ex Canone decimocattavo Nicaeno. Id quod diximus illustrat simul et probat Concilii Ephesini cap. 13. nonnullis Episcopis a Synodo excommunicatis crimini vertitur, quod audita Synodi sententia simul aggregali Missam celebrarint. *Ubi pri-
mum enim se a nobis exauktoratos, atque excommunicatos
resciverunt, statim una sacram operati sunt, et hactenus sa-
cram operari non desinunt.* Canon decimusquartus Concilii Arvernensis mandans Presbyteros in praecipuis fe-
stivitatibus nullo loco divina celebrare mysteria, nisi cum Episcopo suo in civitate. In Concilio Chalcedonensi Bassianus ab Episcopatu Ephesino depositus de Stephano in sedem suam intruso sermonem habens ait: *Stephanus Presbyter meus fuit. Quatuor annis Missas me-
cum celebrabat, mecum communicabat. S. Cyprianus E-
pistola XXXVII.* qui Moysi et Maximo Presbyteris, ac caeteris fratribus Confessoribus scribens: *Et nos quidem,
ait, vestri diebus ac noctibus memores, et quando in Sacri-
ficiis precem cum pluribus facimus, et cum in secessu privatis
precibus oramus.* S. Athanasius Alexandrinus Episcopus Romam veniens, ut ipse in *Apologia ad Constanti-
num Opp. tom. 1. pag. 297. num. 4.* testatur, id unum ei cu-
rae fuit, ut *Ecclesiasticis conventibus vacaret*, seu ut alii verterunt: *In celebrandis synaxibus multis erat*, hoc est, saepe sacris faciendis operam dabat. *Synaxis enim pro Eucharistia, et Missae Sacrificio accipitur.*

II. Dominus Antiochiae Episcopus Simeonis Stylitae vitam admiratus simul cum illo Sacrificium celebravit, eoque peracto alter alteri tradidit communionem, ut referunt in *Historia Ecclesiastica* Evagrius, Lib. 1. cap. 13.; et Nicephorus, Lib. 14. cap. 51. Sic etiam imperante Basilio Porphyrogenito Agapius Seleuciae Archiepiscopus in Syria factus Hierosolymorum Patriarcha, cum Constantinopolim venisset, Missarum solemnia celebravit una cum Patriarcha Constantinopolitano Nicolao, et cum sa-
cra Synodo, ut legitur in Libro quarto *Juris Graeco-Ro-
mani* pag. 294. Ebonem Rhemensem Archiepiscopum

narrat Flodoardus ad Missae celebrationem cum aliis Episcopis processisse, cum sedi suae restitutus fuit. Joannes VIII. in fine octavae Synodi ad Photium scribens suos Apocrisarios defendit, quod cum ipso Photio simul sacrificare noluerint. In antiquo Rituali, sive Rationali cæremoniârum apud Morinum reperitur hic titulus: *De diversis Sacerdotibus super unam oblatam celebrantibus.* Ordo etiam Romanus hunc ritum exprimit, qui adhuc vigebat tempore Innocentii III. Apud Morinum *de sacris ordinationibus Rituales* quidam Libri, inferiori tamen aeo scripti afferuntur, ubi de concelebratione nonnulla praescribuntur. Plurima sunt alia huius antiqui moris testimonia quae diligens Lector antiqua monumenta lustrans adnotare poterit. Olim vero hic ritus diebus festis, et solemnioribus potissimum servabatur, quia sicut populus tunc sacro adesse, et sacra communione refici consueverat, ita viri Ecclesiastici Missae solemini ministrabant, et quisque sui Ordinis ministerio fungebatur, ac in unum propterea conveniebant, omnesque pariter sacram synaxim peragebant, Christique Corpus, et Sanguinem in fine percipiebant. Haec autem vere, et proprie communio Ecclesiastica dicebatur, a Sanctis Patribus tantopere commendata, qua Clerici variis gradibus pro criminis perpetrati gravitate privabantur, quoque totaliter privati ad conditionem laicam redigebantur. Hanc antiquam traditionem hactenus integrum Graeci conservarunt, cuius vestigia Latini in ordinationibus Presbyterorum et Episcoporum etiam nunc exprimunt. Vide hanc in rem Joseph Catalanum, *Commentar. in Pontificale Romanum part. 1. tit. II. §. XVII.; Schelestrate, in Concilium Antiochenum pag. 214.*

CAPUT VI.

Quibus olim in locis Missa celebraretur.

I. Apostolos primosque eorum Discipulos saepe in privatis aedibus sacram celebrasse synaxim pro constanti et

indubitate haberi debet. Id probat in primis Liber Actuum Apostolorum capite vigesimo, ubi Paulus in tertio domus coenaculo fidelibus sacram Eucharistiam frigisse narratur, ex quo adolescens ad fenestram sedens somno gravatus cecidit. Costans traditio est, B. Petrum Apostolum a Pudente Senatore Romae domi suae esse exceptum; eo Christianos ad sacram Synaxim convenisse; eam Pudentis domum esse, quae nunc dicitur templum S. Pudentianae, ut videre est in Notis ad Martyrologium Romanum Baronii ad diem 19. Maii. Idem confirmant Acta S. Pontii Martyris cap. 3. apud Baluzium *Miscellaneorum* tom. 2. Huiusmodi domos postea in Ecclesiis consecrabant, ut videre est in Actis S. Caeciliae Virginis et Martyris. Urgente paganorum persecutione, cum nec in Ecclesiis nec in privatis aedibus ulla superesset celebrantibus securitas, in cryptis subterraneis Sanctorumque Martyrum sepulcris sacros peragebant conventus, cuius res plurima nobis suppetunt veterum testimonia. Insigne est illud quod in Constitutionibus Apostolorum Lib. 6. cap. 30 habetur: *Antitypum regalis Corporis Christi acceptabilemque Eucharistiam offerte in Ecclesiis et coemeteriis vestris.* In Martyrologio Romano die secunda Augusti legitur: *Romae in Coemeterio Callisti S. Stephani Papae et Martyris, qui in persecutione Valeriani dum Missae Sacrificium perageret, supervenientibus militibus, ante Altare intrepidus et immobilis, coepta mysteria perficiens, in sede sua decollatus est.* His adde quod scribit Prudentius in hymno de S. Hyppolito ubi de eius sepultura ita canit:

*Talibus Hippolyti corpus mandatur operis
Propter ubi opposita est ara dicata Deo.
Illa Sacramenti donatrix mensa, eademque
Custos fida sui Martyris apposita.*

Hinc Paulus Aringhus in sua *Roma subterranea* Lib. 1. cap. 31. Porro, inquit, cum illuc frequentes iugiter convenirent, in coemeteriis cubicula, aptatis utraque ex parte sedilibus, sacro item erecto altari, extruebantur, qua

de causa pontificiae ad hanc usque diem sedes extant, quae in Coemeterio praesertim B. Agnetis via Nomentana conspicuntur, ubi Pontifex, dum natalitiis Beatorum Martyrum, nec non sacris synaxibus de more interesset, eminentiori prae ceteris conspicuus loco ac nobili locatus throno sedere consueverat. Neque hoc in Urbe tantum, sed in toto passim orbe actitatum fuisse certissimum est, unde et *Æmilianus* praefectus apud Eusebium Lib. 7. cap. 11. ad *Dionysium Alexandriae* urbis antistitem, nullatenus, aiebat, licebit vobis, nec quibuscumque aliis convenitus agere, aut ea quae vocantur coemeteria adire. Idem et in Galliis evenisse docet nos *Gregorius Turonensis* Lib. 10. *Historiae Francorum* cap. 31. ubi de *Gatiano Turonorum Apostolo*: interdum inquit, oculiebat se ob impugnationem paganorum, eo quod saepius et contumeliis adfescissent, ac per cryptas et latibula cum paucis Christianis mysterium solemnitatis diei dominici clanculo celebrabat. Alias orbis partes hic peragrare non vacat. Ceterum cum loca illa suboscura quamdam reverentiam inspirent; non solis persecutionis temporibus hic ritus offerendi in coemeteriis obtinuit, sed multo etiam postea.

II. Porro quia detenti in carceribus Confessores divinis participare mysteriis una cum aliis Christifidelibus nequibant; ne tanto munere ac gaudio privarentur, Episcoporum erat sollicitudinis Presbyteros et Diaconos secreto eis immittere, qui in carceribus ipsis immolata salutis nostrae hostia, coelesti convivio eos reficiebat. Quando vero ipsi Confessores erant Presbyteri aut Episcopi, ipsi sibi aliisque in vincula coniectis celebrabant. Aliquando etiam in solemnibus SS. Reliquiarum translationibus propter affluentem populi multititudinem in patenti campo celebrare cogebat necessitas, utpote quam nullus Ecclesiarum ambitus continere poterat; sed nec liberum ad eas accessum relinquebat, cuiusmodi exemplum nobis suppeditat *Eginardus* in Libro 1. de *Translatione SS. Marcellini et Petri* cap. 17. ubi sic loquitur: *Sacras illas Beatissimorum Martyrum exuvias ad Mulinheim superiorem cum magna omnium qui adesse poterant*

laetitia et exultatione detulimus, sed p^rae nimia populi multitudine in campo adiacente atque in loco editiore altare subdivo ereximus, ac feretro pone altare deposito, Missarum solemnia celebravimus. Simile aliquid narrat *Rodulfus* in vita *Rabani* n. 26. Saeculo IV. Benedictino parte 2. Postremo animadvertisendum est, constantem ac perpetuam fuisse in Ecclesia disciplinam a primis etiam saeculis, ut semper in templis, ubi copia sit, Missae Sacrificium celebretur; cum in iis celebrandi copia non esset, extra tempora Missae Sacrificium esse peractum.

CAPUT VII.

Quibus horis olim Missae sacrificium perageretur.

I. Diversa erat aliquarum Ecclesiarum consuetudo, passimque post coenam Sacrificium offerebatur: eam sustulit in Africa Concilium Carthaginense tertium, statuens, ut a ieunis semper excepta ipsa die anniversaria Coenae Domini offerretur. Insuper cum ferveret saevissimarum persecutionum aestus, nec ullus Christianis exercendae Religionis sua relinquetur locus, cum aliunde omni sollicitudine et industria paganis occultarent sacra mysteria; eos nocte post coenam, aut saltem summo mane tenebris adhuc universam terrae faciem occupantibus celebrare necesse erat: alioquin si de die convenienter, facili negotio ab infidelibus et nominis christiani infensis hostibus deprehendi potuissent. Hinc et *Apostolus* cum esset Troade nocte fregisse panem refertur. Hinc *Plinius* secundus libro 10. epistola 97. ad *Traianum* scribit: *Quod soliti essent statu die ante lucem convenire*. Hinc et apud *Minutium Felicem* Christiana Religio dicitur *natio latebrosa, et lucifugax*. Hinc nocturnae convocationes apud *Tertullianum*, et *coetus antelucani* apud *eundem*. Jam vero, concesso Christianis pleno et integro suae Religionis exercitio, cooperunt statutae per diem horae decerni ad incruentum Deo Sacrificium offendendum. Has nobis potissimum indicat *Amalarius*, qui

ex antiquis Scriptoribus de ritibus Ecclesiae optime disseruit, scilicet horam tertiam, sextam, et nonam. Cuius mentem ita explicat Honorius in Libro 1. de Gemma animae, cap. 443. *ut in festis tertia, in privatis diebus sexta, in quadragesima vel in diebus ieunii nona hora missa peragatur;* cui concinit Guillelmus Durandus libro quarto Rationalis cap. 1. At paulo aliter Walfridus, cuius non inferior hac in re auctoritas libro de Rebus Ecclesiasticis cap. 23. *Tempus autem missae facienda, inquit, secundum rationem sollemnitatum diversum est.* Hanc autem Tertiae horam quolibet die festo servatam semper fuisse veterum Patrum pervincit auctoritas. Gregorius Turonensis in vita S. Nicetii: *Hora tertia inquit, cum populus ad Missarum solemnia conveniret.* Gregorius Magnus hom. 57. in Evangelium de Cassio Narniensi Episcopo sermonem habens ait: *Oblatus Sacrificium ad horam tertiam venerat.* Hinc et Theodulfus in suo Capitulari capite quarto Missas per dies Dominicos hora tertia canonice fieri asserit.

II. In diebus autem ieuniorum extra Quadragesimam horam diei nonam Sacrificio destinarunt antiqui. Testatur id Epiphanius sub finem libri tertii adversus haereses disserens de moribus primitivae Ecclesiae, ubi ait feria quarta, et sexta per totum annum celebratam Liturgiam hora nona, quia nimirum fideles illis diebus ieunare solebant. Et ante ipsum Tertullianus non uno in loco de ieuniis, et stationibus mentionem facit. Ordo Romanus de ieunio Pentecostes sic decernit: *Jeunium faciant quarta et sexta feria, et in Sabbato usque ad horam nonam.* Deinde praescribit quae Lectiones ad Missam legi debeant. Concilium Moguntinum apud Ivonem Carnotensem pag. 4. cap. 35. loquens de ieunio quatuor temporum: *Quarta, inquit, et sexta feria, et Sabbato veniant omnes ad Ecclesiam hora nona cum Litanis ad Missarum solemnia.* At in ieuniis quadragesimalibus Missa tardius agi solebat, et haec *Statio sexta* dicitur a Tertulliano libro de ieuniis, quae ad vesperam ieunans pinguiorem orationem Deo immolat. Fideles enim ad vesperam hoc ieunium sol-

vebant auditio sacro. Idem ritus servabatur olim in vigilia Nativitatis Domini, ut ex Ordine Romano palam sit. *In vigilia, inquit, Nativitatis Domini hora nona canunt Missam ad S. Mariam, qua expleta canunt vespertinalem synaxim, dehinc vadunt ad cibum.* Huius autem moris haec ratio assignari solet, quia rigor poenitentiae, et ieunii moestitia gaudium illud, et animi exultationem excludebat, quam fideles ex Sacrificio, et Eucharistiae communione percipiebant, quae salutis nostrae pignus est, et resurrectionis fiducia. Omnes ad Ecclesiam diluculo confluabant in culto habitu, ac cinere conspersi, cumque luctu, et lacrymis tabescerent, dare locum Eucharistiae, mutuoque complexu, et osculo signa prebere hilaritatis, inter corporis squalorem, et animi tristitiam, in congruum existimabant. Eamdem ob causam festivitates Martyrum in Quadragesima peragi Synodus Laodicena canone 51. prohibuit, ac propterea Orientalis Ecclesia, quae solam festivitatem Annuntiationis in Quadragesima celebrat, ea die non ieunat. Liquet ex dictis, quae horae olim Sacrificio fuerint assignatae, tertia nimirum diebus festis, nona diebus ieuniorum per annum, et in Quadragesima vespertina. De diebus ferialibus nihil antiqui canones statuerunt, ut eruditii observant.

CAPUT VIII.

Missae sacrificium nonnisi a sacerdote ieuno celebrandum.

I. Quamvis Jesus Christus de hoc mundo discessurus ad Patrem post esum Agni, et communem cum Disciplinis coenam, adimpletis legalibus caeremoniis, ac fine imposito antiquis Sacrificiis, novum sui Corporis et Sanguinis Sacramentum instituerit; Ecclesia tamen eiusdem magisterio edocta praecepit, ut hoc mysterium nonnisi a Sacerdotibus ieunis celebraretur, nec a fidelibus, nisi sint ieuni, perciperetur. Gregorius Nazianzenus orat. 40. *Christus, inquit, Paschatis mysterium Discipulis in*

coenaculo tradidit, et post coenam: nos in Templis et ante coenam; cui consonans Augustinus Epist. 118. ait: *Liquidum apparet, quando primum acceperunt Discipuli Corpus, et Sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunos. Numquid tamen propterea calumniandum est universae Ecclesiae, quod a ieiunis semper accipitur? Et hoc enim placuit Spiritui Sancto, ut in honorem tanti Sacramenti in os Christiani prius Dominicum Corpus intraret, quam caeteri cibi.* Nam ideo per universum orbem mos iste servatur. Consentiantur passim antiqui Patres, Basilius hom. 1. de ieiunio. *Neque enim fieri potest, ut absque ieiunio quisquam sacris operari audeat.* Chrysostomus Homilia 27. in Epistola 1. ad Corinthios: *Tu prius quam communices ieiunas, ut quomodocumque communione dignus appareas.* His Patribus alii plures adiungi possent, inter quos Isidorus, qui Augustini mentem mutuatis fere verbis interpretatur Libro de Divinis officiis cap. 18.; Amalarius quoque eodem modo Augustinum intellexit Libro tertio de Ecclesiasticis officiis cap. 34. et cum eo sentit hoc ieiunii praceptum pro venerabilis Sacramenti reverentia non fuisse a Christo statutum, sed ab Apostolis, atque ab eorum Discipulis, et successoribus semper in Ecclesia observatum. Walafridus Strabo Libro de Rebus Ecclesiasticis cap. 19. eiusdem item pracepti meminit, de illius tamen origine, et antiquitate nihil dieit. Porro Gregorius Turonensis Amalario, et Strabone duobus ferme seculis antiquior hanc doctrinam confirmat divinae punitionis exemplo, quod refert Libro de Gloria Martyrum cap. 86. de Sacerdote, quia non ieiunus Missam ausus est celebrare. Hac de re triplicem rationem reddit Divus Thomas tercia parte quaest. 80. art. 8. *Prima inquit, petitur ex reverentia Sacramenti, ut scilicet Corpus Domini in os hominis intret nondum aliquo cibo, aut potu infectum. Altera petitur ex significatione, ut intelligamus Christum, et Charitatem eius fundari debere primo in cordibus nostris, iuxta illud Matthaei cap. 6. Quaerite primum Regnum Dei. Tertia ex periculo vomitus.*

II. Et haec quidem vetus institutio fuit, sed non sem-

per, nec ab omnibus custodita. Mos enim quidam praevaluerat in Africa, qui vivente Augustino adhuc vigebat, ipso testante Epistola 118. ut in die anniversaria, qua coena Domini recolitur, Sacraenta Altaris vespere sumpto cibo celebrarentur. De qua re in Codice Canonum Ecclesiae Africanae extat can. 41. ex Concilio Carthaginensi celebrato anno Domini 397. his verbis: *Ut Sacraenta Altaris nonnisi a ieiunis hominibus celebrentur excepto uno die anniversario quo coena Dominica celebratur.* Alius item mos apud quosdam Sacerdotes invaluerat, ut in exequiis defunctorum non ieiuni, et vespere celebrent, quia nimis sepulturae non solebant inferri, nisi prius sacrum pro ipsis praesente cadavere ageretur. Id postea velutum fuit uti patet ex pluribus Sinodorum canonibus.

CAPUT IX.

De sacerdotis praeparatione ad celebrandum.

I. Sacerdos Missam auspicaturus primo se ipsum ad tantum opus disponit, ut sit purus mente, et corpore: tum ea praeparat, quae spectant ad Sacrificium. Et animae quidem puritatem comparat sacramentali confessione, si alienius culpae sibi conscientia sit. Id enim Apostolus praecepit dicens: *probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat: qui enim manducat, et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit.* In antiquo Missali Romanae Ecclesiae monetur Sacerdos celebratus conscientiam suam per puram confessionem optime praeparare. Ideo antiqui Sacerdotes suam semper infirmitatem suspectam habentes, humanique cordis pravos et profundissimos recessus formidantes, in quibus saepe latent minuta et occulta peccata, scientes quoque multa non advertentibus irrepere, multa e memoria excidere, cum timore et tremore in opera poenitentiae incumbebant, et sacris operaturi prolixis precationibus, quas *Apologias* vocabant, ad ostium divinae misericordiae pul-